

Borbély László

...találkozni fogunk még, Jezovics

Amikor 1968 karácsonyán megszülettem, Gyurkovics Tibornak már több verseskötete (*Grafit, Kenyértörés, Emberfia*) kapható volt a könyvesboltokban. Akkoriban szánta el magát végképp arra, hogy elhagyja a pszichológusi hivatását és kizárólag az írásból éljen. Évtizedek kellettek ahhoz, hogy tehetségével és szívós kitartásával feltornázza magát a parnasszus csúcsára. Ma is ott foglal helyet. Akkor is, ha Aczél György kései szellemi örökösei – Gyurkovics valószínűleg „hisztero-liberálisoknak” nevezné őket – nem akarnak tudomást venni róla.

Harmincéves múltam, amikor személyesen megismertem. Lényével megérintett, nyitottabbá tett. Ráébredtettem az ember mivoltának lényegére, hogy önazonosság nélkül nem-hogy írni, de még élni sem szabad. Az atyai – de nem atyáskodó! – jó barátság lassan átalakult: elfogadott szellemi társként, megkedvelt, megszeretett. Ezt így soha ki nem mondta volna, de a hangja rezgéséből és gesztusaiból sokszor kiéreződött. Idővel úgy tudtam tekinteni rá, mint „szellemi apámra”, különösen így van ez a halála óta, mióta csak a legbensőbb intuitív ösvényeken találkozom vele. Arra nem vállalkozhatom, hogy páratlan ívű irodalmi pályáját értékeljem, az ilyesféle visszatekintés ugyanis nem engedi meg az elfogultságot. Személyes emlékeim között válogatva kívánom megidézni Gyurkovics Tibort. Jezovicsot. Szeretném megszólítani őt

valahol odafenn a „Mennyei Mandzsúriában”, ahol hitem szerint ugyanúgy megvan minden, mint idelent, de tisztultan, kifényesedve és megváltottan.

Tiborral életemben először a Magyar Művészeti Akadémia dísztermében találkoztam, ahol az egyik kötetét mutatták be. A könyvbemutatóra azért mentem el, mert az Írószövetségben Szalay Károlytól, a Lyukasóra című irodalmi lap akkori főszerkesztőjétől megtudtam, hogy Gyurkovics Tibor kezdeményezésére fiatalítani akarnak. Az első találkozás viharos gyorsasággal zajlott le: a költő egy szempillantás alatt tetőtől talpig végigmért, majd teátrális mozdulattal intett, hogy rendben van.

Szerettem volna mondani még néhány mondatot, de erre nem jutott idő. Faképnél hagyott és máris ráfördt az ovális asztalnál ülő monográfusára, D. Nagy Imrére, akinek az volt a szerepe, hogy beszélgesen vele. Imre alaposan felkészült, Tibor pedig szemöldökét összeráncolva, néha morcos, máskor unott arckifejezéssel, időnként egy-egy sürgető kézmozdulattal tűrte, hogy kérdezze őt. Akkor még nem tudhattam, hogy ez csupán szerep, ilyenkor tör felszínre Gyurkovics lelkéből a lírai alakmás, Jezovics. Azután felállt és beszélni kezdett. Hangsúlyozta, hogy „azért lett költő, mert embernek nem vált be”. Nem is válaszok voltak ezek, hanem kis eszék, melyeknek nemcsak a tartalma ragadott meg, hanem az is, ahogyan előadta mondanivalóját, ritka zseniali-

tással és ráérzéssel fűzte egymásba a képeket és a gondolatokat.

Akkoriban a hírlapírás keretei közül kinőve, vagyis inkább kiszakadva, különböző témák között ingázva, félig-meddig állás nélkül, lebegve, éppen a helyemet kerestem. Azzal nagyon is tisztában voltam, hogy mivel nem akarok foglalkozni. Az azonban még kialakulófélben volt, hogy valójában miről is írjak az elkövetkezendő napokban, hónapokban, években. Azon a délutánon ráébredtem arra, hogy „meg kell tanulnom gyurkovicsul”, ha igazán író akarok lenni. Őszinte emberi hitvallásával, letisztult mondataival, lényeglátásával megérintett bennem valamit, ami már ébredezett, csak egyedül nem tudtam elkezdni kibontani, kellett néhány jókora ütés, hogy a burok kellőképpen megrepedjen. Felhangosította a benső hangomat, mely azóta – reményeim szerint – egyre tisztul.

Kapcsolatunk akkortájt kezdett elmélyülni, amikor a Madách Színházban felújították a *Nagyvizit* című darabját. Mindegyik előadást megnézte, az egyikre elvitt magával. Emlékszem, az első felvonás után meg se várta, hogy világos legyen a nézőtéren. Csontos, csúnya, görbe ujjjaival megmarkolta az alkaromat – nincs még egy költő, akinek ilyen erős a szorítása –, annyira türelmetlen volt, szinte magával rántott a folyosóra. Mint egy kis traktor, úgy tolt maga előtt az öltözőbe. A fején volt széles karimájú szalmakalapja is. Elkezdte a rögtönzött Gyurkovics-monológot:

– Hallottad, hogy tapsolnak?... Csak várd meg, hogy mi lesz itt a végén!... A bemutatón tomboltak... És nemcsak az öregek, akik annak idején látták Bilicsi Tivadarral, Tábori Nórával, Koncz Gabival és a többiekkel... Érted, Lacikám? Dehogyan érted. Nem

értetek semmit, de ez nem a ti hibátok, rossz korban születtetek. Nem vagytok eléggé elnyomva, azért nem irtok ilyeneket. Látod, ezért jó a diktatúra, mert ilyesmiket hoz felszínre az emberből. Aczél György el is követett mindent, hogy megfúrja a darabot. Azt hitte, azért emlegetik a színészek folyton, hogy nehéz a helyzet Baranyában, mert ő ott volt első titkár. Nem engedte, hogy előadjuk Firenzében a nemzetközi színházfesztiválon.

Lendületből rontott be az öltözőbe, megint rángatott, direkt csinálta, hogy ne legyen természetes a mosolyom, a bemutatásomra nem pazarolt sok időt:

– Gyerekek! Ez a fiú velem van, nekem dolgozik, ír a lapnak. Beszéljetelek veled, ha akartok, egyébként nem muszáj.

Akkor eszembe sem jutott, hogy ez a néhány perces közjáték mennyire mélyen befolyásolja majd hivatásomat. „A véletlen Isten szempillantása”, ahogyan azt Tibor gyönyörűen és találóan megfogalmazta egyik könyvében. Az örökkévaló egy szempillantás alatt átszervezi, átalakítja teremtményei sorsát azzal, hogy bizonyos embereket összehoz, társként a másik mellé rendel, másokat pedig eltávolít a többiektől, s ezzel lényegében az egész teremtés módosul. Mi persze, utólag nagyképűen hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy véletlen volt. Holott rajtunk keresztül nyilvánult meg az Isten által kigondolt drámai fordulat, mely egész további életünket megváltoztatta.

Mint az hónapokkal később kiderült, Isten szempillantása számomra azt jelentette, hogy a *Nagyvizit* szereplői közül több színművésztől – Koncz Gáborról, Dózsa Lászlóról és Reviczky Gáborról – portrékönyvet fogok írni hamarosan. Velük lenni

egy-egy órát nekem többet jelentett, mint akárhány év bármelyik főiskolán. A színészekkel is barátságot kötöttem. Ehhez valóban kellett Isten szempillantása, mely azokban a percekben Tibor révén nyilvánult meg.

Néha tanúja lehettem annak, hogyan telefonálgatnak egymásnak Hernádival. Olyanok voltak, mint két gyerek, túl a hetvenen. Gyula mindig úgy kezdte, hogy „ma meghalunk, Tibor”. Egymásba kapaszkodva rettegtek az elmúlástól. Játszottak a másikkal, de legfőképpen önmagukkal, hogy könnyebben viseljék el az élet nagy drámáit. Karinthy Frigyes és Kosztolányi Dezső tréfálkozott így egymással valaha. Gyula és Tibor játékossága azonban különbözött a legendás elődökétől. Merészebb, kegyetlenebb, valóságosabb volt. Hemzsegett a kérdőjelektől. Félig megválaszolt kérdésekből, csökönyös tagadásokból építkezett. Gyula mindig Tibor szemére hányta azt, hogy barátját lenyűgözi Jézus Krisztus alakja. Gyurkovics szerint azonban ez csak ürügy volt, és Hernádi így akarta leplezni az Isten utáni vágyát.

2005 nyarán, amikor Gyula már a kórházban feküdt, Gyurkovics telefonált, hogy beszélni szeretne velem a barátságukról. Egész délelőtt ültünk a konyhájukban. Ez már nem beszélgetés volt, hanem beavatás két ember barátságának útvesztőibe, pokolköreibé és mennyei tartományaiba.

Tibor utoljára pálinkával kínált meg: – Te is költő akarsz lenni, mint minden eleven író, csak nem vallod be. Látok az arcodon egy kis szorongást, de ha icipicit iszol, akkor az is

elmúlik. Nagyon vigyázz, nem szabad túlzásba vinni! Még fel kell vigyelek magammal téged a hegytetőre, úgy, ahogyan Ábrahám tette Izsákkal.

Emlékeztettem arra, hogy Izsáknak végül az Isten megkegyelmezett, mire így folytatta: – Na jó, jó, most megint jössz a hülye közbeszólásaidal, mintha nem értenéd, hogy miről beszélek neked.

Levette a polcra új verseskötetét, a *Magyar extázist*, és beleírta: „Ifjú szívedben élek tovább.” (Rendszeresen megajándékozott életművenek egy-egy meghatározó könyvével.)

Ősszel bementem a kórházba, beszélni akkor már nem lehetett vele. A tekintetét még most is magamon érzem. Marasztalást olvastam ki belőle, de ugyanakkor azt is: hagyjam békén, nem akarja, hogy így lássam.

Egy nappal Tibor halála előtt mutattuk be két könyvem Reviczky Gábor közreműködésével Budapesten. Két nappal korábban adtam le egy recenziót az *Isten nem szerencsejátékos* című regényről. Írás közben állandóan megérintve éreztem magam, az alkarom zsibbadt, éppen úgy, mint amikor Tibor szorítja. A könyvbemutatón felolvastam néhány bekezdést „A Reviczky Gábor – lelki kalapban” című írásából, melyet előszóként közöltünk a színművészeiről szóló könyvben (*Egy önvessélyes ember*). Azokban a pillanatokban már valahol félúton lehetett a „Mennyei Mandzsúriába”. Talán Isten szempillantása volt az is, hogy így búcsúzzunk Tibortól. Azt mondják, minden búcsú egy találkozás kezdete. Hiszem és tudom, hogy találkozni fogunk még, Jezovics.